

Справа «Ал-Нашіф та інші проти Болгарії» (Al-Nashif and Others v. Bulgaria)

У рішенні, ухваленому 20 червня 2002 року у справі *«Аль-Нашіф та інші проти Болгарії»*, Суд постановив, що:

- мало місце порушення ч. 4 ст. 5 Конвенції щодо права на свободу та недоторканність;
- було порушено ст. 8 Конвенції (право на повагу до сімейного життя);
- мало місце порушення ст. 13 Конвенції (право на ефективний засіб правового захисту);
- не було необхідності розглядати скарги заявника з приводу можливого порушення ст. 9 Конвенції (свобода віросповідання) і ст. 9, взятої разом зі ст. 13 цього ж акта.

Відповідно до ст. 41 Конвенції Суд призначив сплатити першому заявнику 7 000 євро та по 5 000 євро кожному з двох інших заявників як компенсацію моральної шкоди та 6 500 євро усім трьом заявникам у відшкодування судових витрат.

Обставини справи

Заявник, Даруїш Аль-Нашіф, є особою без громадянства, палестинцем за національністю, народився у 1967 році і проживає зараз у Сирії після депортації його із Болгарії. Заявники Абрар та Ауні Аль-Нашіф, діти першого заявника, котрі народилися відповідно у 1993 та у 1994 роках і проживають у Йорданії зі своєю матір'ю – Хетам Салех (першою дружиною п. Аль-Нашіфа).

Перший заявник приїхав до Болгарії у 1992 році із п. Салех, з якою він одружився у Кувейті. Вони жили разом у Софії, де і народилися другий та третій заявники.

Пан Аль-Нашіф мав власний магазин і був активним релігійним діячем. У лютому 1995 року він отримав дозвіл на постійне проживання. Того ж місяця він вдруге одружився на п. М., громадянці Болгарії. Церемонія шлюбу була виключно релігійною та відповідала приписам ісламу. Відповідно до законодавства Болгарії, такий шлюб не має юридичного значення. Після другого одруження заявник продовжував проживати спільно зі своєю першою дружиною, переїхавши до Смолян, де займався аналогічним бізнесом і викладав основи мусульманства. Пані М. також тимчасово переїхала до Смолян, де проживала у квартирі, найнятій першим заявником. Вона супроводжувала п. Аль-Нашіфа під час його ділових подорожей. Вони часто бачилися аж до початку 1998 року.

У 1999 році дозвіл на проживання першого заявника було відкликано. Більше того, було видано наказ про його примусову депортацію. Підставою для такого кроку стали посилення на інтереси національної безпеки без деталізації того, як саме п. Аль-Нашіф міг загрожувати останній. У пізніших документах, виданих у справі заявника, міністр внутрішніх справ стверджував, що п. Аль-Нашіф був причетний до незаконної релігійної діяльності, котра посягала на національні інтереси Болгарії. Конкретні факти не наводилися. До моменту депортації заявника було ув'язнено. До того ж, йому заборонили побачення з відвідувачами. Два його звернення до суду були визнані неприйнятними, а третє не було розглянуто до моменту його депортації (5 липня 1999 року). Відповідний національний закон передбачав, що заходи, застосовані до іноземців з метою захисту інтересів національної безпеки, не можуть бути оскаржені. Таке положення закону було відображено й у рішенні Верховного адміністративного суду, котрий ухвалив, що заходи, вжиті до першого заявника, можуть і не мотивуватися відповідними органами.

Зміст рішення Суду

Заявники стверджували, що п. Аль-Нашіф був позбавлений права на звернення до суду зі скаргою на неправомірність його ув'язнення. Крім того, на їхню думку, затримання п. Аль-Нашіфа було незаконним, а депортація порушувала право заявників на повагу до їхнього сімейного життя. Вони були позбавлені права на ефективний засіб правового захисту, а вжиті до п. Аль-Нашіфа заходи порушували право останнього на свободу віросповідання. В обґрунтування своїх тверджень заявники посилалися на ч. 4 ст. 5, ст. ст. 8, 9 і 13 Конвенції.

Суд зауважив, що законодавство Болгарії не передбачає можливості судового оскарження правомірності затримання особи, щодо якої вирішується питання про її депортацію, за умови, що така депортація пояснюється необхідністю захисту інтересів національної безпеки. Таким чином, жоден суд не міг вирішувати питання законності й обґрунтованості рішення про затримання заявника. Ухвалення ж рішення про затримання особи з наступною її депортацією залежало виключно від розсуду міністра внутрішніх справ. Більше того, п. Аль-Нашіфа не повідомили під час затримання про його причини, він був позбавлений можливості зустрітися з адвокатом з метою обговорення будь-яких юридичних дій, спрямованих на оскарження вжитих проти нього заходів.

Суд дійшов висновку, що така ситуація суперечить сутності положень ч. 4 ст. 5 Конвенції, зокрема принципу захисту особи від свавілля державних органів. Національна влада не забезпечила ефективного судового механізму оскарження правомірності затримання з огляду на мотиви захисту національної безпеки та протидії тероризму. З цього приводу Суд особливо наголосив на тому, що інші держави виробили чимало механізмів захисту інтересів національної безпеки із одночасним забезпеченням особи права на судове оскарження вжитих до неї заходів. Перший заявник був позбавлений згаданого права, а отже, мало місце порушення ч. 4 ст. 5 Конвенції.

Суд зауважив, що п. Аль-Нашіф та п. Салех прибули до Болгарії з Кувейта як подружжя пара і повинні вважатися подружжям у всіх ситуаціях. У них народилося двоє дітей. Хоча п. Аль-Нашіф і одружився вдруге шляхом згаданої релігійної церемонії, остання, однак, не має жодного юридичного значення. Перший заявник проживав зі своєю законною дружиною та двома дітьми у Смолянах аж до моменту його арешту у 1999 році. Таким чином, відсутні будь-які підстави стверджувати, що сімейні зв'язки між першим заявником, його законною дружиною та їхніми дітьми припинилися.

Безперечним було те, що п. Аль-Нашіф не належав до громадянства жодної держави. Аналогічна ситуація, мабуть, мала місце і щодо його законної дружини. Поряд з тим, вони проживали у Болгарії на цілком законних підставах упродовж усього строку дії дозволу на постійне проживання. Їхні діти також народилися у Болгарії, набули громадянства останньої і пішли до школи у цій країні. Зважаючи на це, можна дійти висновку про те, що депортація п. Аль-Нашіфа 1999 року була втручанням у сімейне життя заявника.

Суд повторив, що рішення про депортацію було ухвалене відповідно до правових норм, котрі не забезпечували належного рівня захисту особи від свавілля держави. Таким чином, втручання у сімейне життя заявників не ґрунтувалося на положеннях закону, який відповідав би конвенційним вимогам. Отже, мало місце порушення ст. 8 Конвенції.

Гарантією прав особи у ситуаціях, коли наголошується на необхідності захисту національної безпеки, має слугувати інформування відповідних судових органів про мотиви рішень, ухвалених щодо особи органами виконавчої влади, навіть якщо такі мотиви і не стають відомими громадськості. Крім того, суд повинен мати повноваження визнати ухвалене органом виконавчої влади рішення незаконним з огляду на його невідповідність правовим вимогам чи необґрунтованість. Вказаному процесу мають бути достатньою мірою притаманні риси змагальності. Більше того, суд повинен безпосередньо розглянути й вирішити питання про те, чи було дотримано у справі справедливого балансу інтересів особи та національної безпеки.

Відсутність у справі заявників жодної із вищеназваних гарантій свідчить про порушення державою ст. 13 Конвенції.

Суд не вважав за необхідне вирішувати питання про можливе порушення у даній справі ст. 9 Конвенції.

Реферативний переклад з англійської мови та опрацювання рішення здійснено у Львівській лабораторії прав людини і громадянина НДІ державного будівництва та місцевого самоврядування АПрН України О. О. Бекетовим, Р. М. Москалем, Н. П. Ничай, М. Ю. Пришляк, Т. І. Пашуком, М. Б. Рісним, А.-М. Я. Хом'як.